

պուած է և այն, թէ 60—65 հազար հայ կաթողիկէները պէտքէ յարեն հայ կենսակրթութեան, թէ՛ լատինականութեան ազդեցութեան տակ ընկնելով և մոռանալով մայրենի լեզուն (իրանց դպրոցն ու ծուխը չունենալու պատճառով) կը մնան հայութիւնից անջատուած:

Բազումն էլ դրամ հանդանակելու համար մայիսի 9-ին Թիֆլիսից դնացել է Ռուսաստանի հայ կաթողիկէների հոգևոր կառավարութեան անդամ, Թիֆլիսի հայ-կաթողիկէների ծխատէր Մխիթարեան միաբանութեան պատկանող Հ. Դիոնիսիոս Կալատուղեանը:

ՕՏԱՐ ԵՎ ԵՂԵՑԻ

ՊՐԱՒՈՍԼԱՒ ԵՎԵՂԵՑԻ

Ռուս Սրբ. Սինոդի նոր օրէր—պրօկուրօր

«Новое Время» (Մայիս 5) հաղորդում է, որ Սրբ. Սինոդի նոր օրեր—պրօկուրօր Վ. Կ. Սաբլերը յայտնել է, թէ ինքը չի կամենում բնակուել Լիաէյնի փողոցի վերայ գտնուող այն տանը, ուր բնակում էր իւր նախորդը. այդ տան պահպանութիւնը տարեկան 25 հազար ռուբլի է նստում: Ըստ Սաբլերի՝ այդ տունը պէտք է ծառայի պրաւօսլաւ եկեղեցու օգտին: Այդ տեղը պէտք տրուի հոգևոր զրոյցների, երգիչների ժողովների, կրօնական-բարոյական ընթերցումների ևլն. համար: Այդտեղ կարող է զետեղուել քարօղջական գրադարանը, նոյնպէս կարելի է յատկացնել եկող քարօղիչների բնակութեան համար:

—«Новое. Время»-ում Մ. Մենշիկովը բնորոշելով Սրբ. Սինոդի օրեր—պրօկուրօր Ս. Մ. Լուկիանովի ու նրա տեղ նշանակուած Վ. Կ. Սաբլերի գործունէութիւնը, և տխուր գոյներով նկարագրելով պրաւօսլաւ եկեղեցու դրութիւնը, ասում է.

«Վ. Կ. Սարգսի առաջ երկու ճանապարհ կայ. հին շինությունական, երբ իւրաքանչիւր օր պատրաստուում է որոշ քանակութիւն գրագրութիւններ և մնացածը թողնուում է Աստուծոյ կամքին: Այս ճանապարհը եսական է, հակապետական և խկապէս՝ հակաեկեղեցական: Միւս ճանապարհը, որ բոլորովին նոր է, դրա համար հարկաւոր են ստեղծագործող լիազօրութիւններ և փտախտի դէմ մաքառելու վիրահատի քաջասիրտութիւն: Եկեղեցու մշտնջենաւոր կարգերի մէջ նոր բան չարագրելու կարիք չկայ, այլ պէտք է դուրս քշել տաճարից հատափաճառներին, մաքրել Աստուծոյ տունը, նայել թէ քահանաների ձեռները մաքուր են, իմ կարծիքով՝ այս է եկեղեցու մինիստրի պարտքը: Հեթանոսութիւնը ուժեղ էր, երբ քրմերը հաւատացեալ էին: Ընկաւ հեթանոսութիւնը, երբ նրանց փոխարինեցին ծաղրող հաւահմաներ, խաբեբաներ: Մի գուցէ այդ բանը պատահի և քրիստոնէութեան հետ:»

Պատուաւ կուսակցօն հոգեւորականների գոյքի մասին

Церк. Вѣст. № 21. առնելով „Земл.“ — լրագրից դրում է, որ Մոսկվայի միաբնակցութիւն Վլադիմիր արքեպիսկոպոսի բնակարանում տեղի է ունեցել Սրբ. Սինօդի նիստը, որ յանձնարարել է Սրբ. Սինօդի օգեր պրօկուրօր Սարգսին միջնորդել թագաւոր կայսեր առաջ փոխելու օրէնքը այնպէս, որ եկեղեցու վարիչ հոգեւորականների—եպիսկոպոսների ու վանահայրերի և վանականների ամեն տեսակ գոյքերը ժառանգութեան կարգով այլևս չանցնեն նրանց ազգականներին, այլ մնան ի սեպհականութիւն այն թեմերի ու վանքերի, ուր նրանք վարել են իրանց եկեղեցական պաշտօնները:

— Ինչ որ նոր է մտածուում պրաւոսլաւ եկեղեցական վարչութեան մէջ՝ նուիրագործուած է մեր եկեղեցական կանոններով, և հանգուցեալ Գէորգ Դ. կաթուղիկոսի միջ-

Նորդուլթեամբ օրինականութիւն ստացաւ Բարձրագոյն բարեհաճութեամբ 1871 թ. 1 Մարտի Այդ օրէնքով ծայրագոյն պատրիարք կաթողիկոսի, թեմ. առաջնորդների և փոխանորդների բոլոր գոյքերը մնում են Ս. Էջմիածնի վանքին, եթէ նրանք բարեգործական նպատակով կտակ չեն թողել (XI հատ. մասն 1. յօդ. 1218. տպագ. 1896), իսկ վանահայրերի, մայրապետների և առհասարակ վանականների գոյքը մնում է այն վանքերին, որոնց միաբան են, եթէ բարեգործական հաստատութիւնների օգտին կտակ չեն թողել (նոյն. յօդ. 1219):

Ներքին Գործերի Նախարարեան բացատրութիւնները (Խղճի ազատութեան մասին)

Այս վերնագրի տակ Россия (№ 1681) լրագրում կարդում ենք հետևեալը.

Ռուսաստանի քաղաքացիներին օրէնքով թոյլատրուած կրօնները դաւանելու և կրօնական պաշտամունքները կատարելու ազատութիւն շնորհող 1905 թ. ապրիլի 27-ին և 1906 թ. հոկտեմբերի 17-ին հրովարտակները դործադրելիս, առաջ եկող տարակուսութիւնների առիթով, Ներքին Գործերի Նախարարութիւնը տուել է նահանգապետներին, քաղաքապետներին և շրջանների կառավարիչներին ի դիտութիւն հետևեալ բացատրութիւնները:

1. 1905 թ. ապրիլի 17-ին հրովարտակով իրաւունք է տրւում չափահաս պրաւոսլաւներին, իրանց հայեցողութեան համեմատ անցնել ուրիշ դաւանութեան ու կրօնքի, բայց և հրովարտակը իւր մէջ ոչ մի այնպիսի ցուցմամբ չի բովանդակում, որով որ և է մէկը բռնի մերժուէր պրաւոսլաւների թուից:

Ամեն մի այսպիսի բռնութիւն հակառակ է ոչ միայն կրօնի ազատութեան համար Միապետի արտայայտած կամքի սկզբունքին, այլ և պրաւոսլաւ եկեղեցու հոգուն, որ չի մերժում հաւատի մէջ տատանւող իւր դաւակին, այլ պատրաստ է միշտ օգնութիւն և գթութիւն ցոյց տալ:

Նոյնպէս և Նախարարների Խորհրդի Բարձրագոյն հաստատուած 1905 թուի յունիսի 25-ին կարգադրութիւնը (որով

որոշուել է վերև յիշուած հաւատալիութիւնը իրագործելու հարդը) չի բովանդակուած այդպիսի բռնութիւն, և պրաւասլաւութիւնից հեռացումն պայմանաւորուած է այսպէս. հաւատալիութիւնն համեցող անձը այս մասին պէտք է յօժարակամ յայտարարութիւն տայ քաղաքական իշխանութեան:

Այսպիսի յայտարարութիւն չեղած դէպքում այս կամ այն անձի պրաւասլաւների թուից մերժելու դործը, անկասկած, հարող է լինել միայն նոյն պրաւասլաւ եկեղեցու տնօրէնութեամբ:

Այսպէս, ամեն հարգադրութիւն, որ լինում է պրաւասլաւութիւնից բռնի հեռացնելու համար, ոչ միայն ապօրինի, այլ և պրաւասլաւ եկեղեցու իրաւունքների միջամտութիւն է:

II. Գործադրւող օրէնքը (բարձրագոյն հրովարտակ 17 ապրիլի 1905 թ.) բոլոր ռուսահպատակներին տալով իրաւունք ազատօրէն ընտրելու և դաւանելու հաւատքը, որ օրէնքով թոյլատրելի է, չի թոյլատրում որ և է սահմանափակութիւն պրաւասլաւութիւնից անցնելու դէպի այլ քրիստոնէական դաւանութիւն և վարդապետութիւն:

Հենց այդ մտքով էլ կառավարիչ Սենատը 1909 թ. նոյեմբ 17-ին դրել է իւր վճիռը, երբ Խերսոնի նահանգական վարչութիւնը մերժել էր ռուս-աւետարանական քրիստոնեայ բարեփոխներին Վարչովեան համայնք կազմելու:

III. Ազանդաւորների որոշ գործողութիւնները (անարդանք դէպի պրաւասլաւ եկեղեցին, քարոզել ու մոլորեցնելը պրաւասլաւներին), որոնք նախատեսուած են քրէական օրէնքի 73 և 90 յօդուածներով, թէ և անպայման անմիջական յանցաւորներին քրէական պատասխանատուութեան ենթարկում, բայց նոյն ազանդին պատկանող անհատների գործողութիւնները ընդհանրապէս աստուածաշատութեան ժողովներ կազմելու, ի հարկէ չի արդելու:

IV. Օրէնքով արգելուած գործողութիւններն են, անկասկած, պրաւասլաւներին ուղղակի կամ կոնկրետ ձևով հրաւիրելը միանալու ազանդին և մասնակցելու նրա աղօթքի համախմբումներին:

Սակայն պրաւասլաւների ներկայ լինելը ազանդաւորներին ժամասացութիւններին կամ աստուածաշատութիւններին ինքն ըստ ինքեան չի հարող օրէնքի հակառակ բան համարուել, որովհետեւ, պրաւասլաւներին պրաւասլաւութիւնից հեռանալու ազատութեան տրուելովը անկասկած, իրաւունք է յատկացւում ճանաչել և իւր համար դաւանութիւն ընտրել:

Ազանդաւորներին իրանց համայնքից չեղող հաւատակից-

ներին ուրիշ տեղերից հրաւիրելը մասնակցելու աղօթքի համար համախմբումներին հակաօրինական չէ, եթէ միայն այն համախմբումն յատկապէս աստուածապաշտութեան աղօթքի համար է, և աղանդի շահերի, կրօնական կամ տնտեսական հարցերի ընաւորութիւն չի կրում:

Այս վերջին դէպքում կրօնակիցների հրաւերքը 1906 թ. մարտի 4-ի օրէնքի ճիշտ ցուցման համեմատ կարող է տեղի ունենալ բացառապէս ներքին Գործերի նախարարի թոյլատուութեամբ:

V. Քրէական գործող օրէնսդրութիւնը նախատեսել է ինչպէս այլադաւանների, նոյնպէս և աղանդաւորների ուսմունքի հոգևոր անձանց կողմնակի ներգործութիւնը մանուկների կրօնական դպցման վերայ, սպառնալով քրէական օրէնքների 13 յօդ. 3 կէտի զօրութեամբ, որ իրանց աղանդի հաւատապատումը չուսուցանեն անչափահաս պրաւոսլաւներին:

Յիշեալ օրէնքի զօրութեանն է ենթարկւում, անկասկած պրաւոսլաւ մանուկներին աղանդաւորների աղօթքներ, հոգևոր երգեր ուսուցանելը և հրապուրելը դէպի աղանդաւորների ընդհանուր ժամասացութիւնը:

Ըստ այսմ ընդունելով աղանդաւորների այդ տեսակ գործողութիւնը որպէս հակաօրինական, անթոյլատրելի, շարգելելով աղանդաւորների աղօթքի համար ժողովներ կազմելը, պէտք է միջոցներ ձեռք առնել, որ նրանք չհրապուրեն պրաւոսլաւ մանուկներին դէպի իրանց աղօթատեղիները:

VI. Նախարարութեան ունեցած տեղեկութիւններով, ոստիկանական աստիճանաւորները պրաւոսլաւութիւնից հեռացողներից պահանջում են ծննդեան վկայականներ, այլադաւան հոգևորականութեան հաւատարմութիւնը, որ ընդունում են նրանց իրանց հաւատին և երկու վկաներ, որ հաստատէին, թէ յօժարակամ է եղել պրաւոսլաւութիւնից հեռացումն, և մինչև յիշատակուած պահանջների կատարումն՝ յայտարարութիւններին ընթացք չեն տալիս. երբեմն մի քանի ամիսներով անհրաժեշտ է դառնում ցոյց տալ, որ 1905 թուի օգոստոսի 18-ին շրջաբերական կարգադրութեան համեմատ վարչական իշխանութիւնները (պրաւոսլաւութիւնից) հեռացողների վերաբերութեամբ միայն պարտական են ստուգել նրա հասակը և այնուհետև մի ամսուայ ընթացքում յայտարարութիւնը պէտք է ուղարկեն պատշաճ հոգևոր անձին:

VII. Պրաւոսլաւութիւնից դաւանափոխ լինել ցանկացողին համոզելը վերաբերում է պրաւոսլաւ հոգևորականութեան ազդեցութեան շրջանակին, դրա համար էլ չի կարող որ

և է ժամանակամիջոցով սահմանափակուել, և հապ ունենալ քաղաքական իշխանութեան գործողութեան հետ: Սակայն յիշեալ համոզանքը քաղաքական իշխանութեան հողմից չպէտք է համարուի հարկադրական, չպէտք է յամեցնի կրօնափոխութեան խնդիրը կարգադրելու համար սահմանուած 30-օրեայ միջոցը:

VIII. Արաւոսլաւութիւնից ուրիշ կրօնի կամ դաւանութեան անցնելու համար յայտարարութիւնը, եթէ տպած ձևով (բլանկ) էլ լինի, ինքն ըստ ինքեան ապօրինութիւն չի համարուում և չի կարող արգելք լինել յայտարարութեանը ընթացք տալու այն կարգին, որ ցոյց է տրուած Ներքին Գործերի նախարարութեան, 1905 թ. օգոստոսի 18, № 4628 շրջաբերականով:

Քաղաքական վարչութիւնը այդպիսի յայտարարութիւնները մտիկ անելիս, պէտք է ի նկատի ունենայ Միապետի դժած ահալի հոգին, որոնցով պրաւոսլաւներին թոյլ է տրուած հեռանալ իրանց հաւատից: Այս մտքին համեմատ, որ ոյժ է ստանում գորութեան մէջ եղող քրէական օրէնքի բովանդակութեամբ էլ, պրաւոսլաւութիւնից ուրիշ դաւանութեան փոխուելու էական պայմանն է կրօնափոխ լինել ցանկացողի խղճի ազատ թելադրութիւնը:

Ուստի և քրէական օրէնքում պահուած են պրաւոսլաւներին սաղրելու նոյնպէս և պրաւոսլաւների մէջ այլապիսի և այլադաւան վարդապետութիւններ քարոզելու համար պատահասող միջոցները:

Դրա համար էլ քաղաքական վարչութիւնը պարտաւոր է քննել թէ տպած յայտարարութիւնները երևոյթը օրէնքով արգելուած հաւատորոտութեան կամ որ և է մէկի կողմից գիտակցարար գործողութեան հետեանք չէ՞ պրաւոսլաւներին խաբէութեամբ աղանդաւորութեան դարձնելու, և եթէ հաստատուի՝ — տպած յայտարարութիւններ տարածողների դէմ քրէական դատավարութիւն յարուցանել:

IX. Զօրութեան մէջ եղող օրէնքով (1906 թ. հոկտեմ. 17-ի բարձրագոյն հրովարտակ յօդ. 41 և 42 մասն 1. և յօդ. 38, մասն II.) աղանդաւորների համայնքների համար ծննդեան մատեանները (մեարիքական գրքեր) պատրաստում և ուղարկում են նահանգական վարչութիւնները համայնքների խորհուրդներին, նրանք այդ խնդրած կըլինին թէ ոչ, իսկ տարուայ ընթացքում այդ մատեանների վաւերացրած պատճէնները պէտք է ներկայացուեն նոյն նահանգական վարչութիւններին:

X. Հնածէս և աղանդաւոր համայնքները, որպէս մաս-

նաւոր համայնքներ, պետական, այս թւում և պրաւասլաւ դաւանութիւններ, հաստատութիւններ հետ պաշտօնական յարաբերութեան իրաւունք չունին, յիշեալ համայնքները յիշեալ հաստատութիւններից իրանց համար մի անհրաժեշտ տեղեկութիւն ստանալու համար, ընդհանուր կարգերին համեմատ, պարտաւոր են պատշաճ դիմումն անել, որոնց բաւարարելը կըմնայ պատշաճ վարչութիւնների և անձերի կամքին:

XI. 1905 թ. ապրիլի 17-ին Բարձրագոյն Հրովարտակի տնօրէնութեան համեմատ, հնաժէտների աղօթատների կառուցումն թոյլատրում է ներքին Գործերի Նախարարութիւնը պայմանաւ, որ կառուցանողները դումարը նախադժուած շինելի աղօթատան համար և շինարարական օրինադրքի պահանջած տեխնիքական հաւաստիացումն պատրաստ ունենան:

XII. Կառավարիչ Սենատը բացատրել է, որ մինչև օրէնսդրական կարգով կըհաստատուեն հնաժէտների ու աղանդաւորների նուէրներ հանդանակելու կանոնները, յօժարակամ նուէրներ հանդանակելու դիմումները, եղած սովորութեան համեմատ, կը թոյլատրի ներքին Գործերի Նախարարը իւր իշխանութեամբ:

XIII. Զօրութեան մէջ եղած օրէնքով (հատ. օրին. XI. մասն I. յօդ. 7. և դրա յաւելում) հրէաները կարող են Ս. Մկրտութիւն ընդունել միայն ներքին Գործերի Նախարարութեան թոյլտւութեամբ, պահպանելով այս մասին եղած յատուկ սահմանում կանոնները. դրա համար էլ աղանդաւորների համայնքների՝ հրէաներին տուած վկայականները, թէ նրանք այս կամ այն աղանդի կարգով Ս. Մկրտութիւն են ընդունել, կը համարուեն օրինադանցութիւն:

ՕՐԹՈԴՈՔՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ

«Россія»-ն № 1679, առնելով Politische Correspondenz լրագրից, գրում է՝ որ Վալախիայի շրջաններում դառն կերպով դանդատում են, որ տիեզերական պատրիարքարանը յամառութեամբ չի կամենում բաւարարել Վալախիայի ազդաւրնակութեան պահանջները եկեղեցիների և դպրոցների մասին: Ռումինիայի և Յունաստանի յարաբե-

րութեան քարոզքամբ կարծւում էր, որ պատրիարքա-
րանի յարաբերութիւնը դէպի թուրքիայի վալախները
բարեացակամ կը դառնայ. սակայն յոյսերը չարդարա-
ցան, այժմ էլ վալախները հարկադրուած են մաքառել
իրանց ազգային իրաւունքները պաշտպանելու համար,
իսկ յոյների կողմից էլ շարունակուած է ձգտումն վալախ-
ներին, որպէս առանձին ազգութիւն, ոչնչացնել: Արդէն
չատտարիներ առաջ թուրքաց կառավարութիւնը պաշ-
տօնապէս առանձին ազգ է ճանաչել վալախներին, և
ամեն բան արել է, որ վարչական շրջանում էլ դորձա-
դրուի իւր կարգադրութիւնը: Սակայն պատրիարքարանը
այս մասին չի կամենում որ և է բան լսել, և յամառու-
թեամբ շարունակում է վալախներին յոյն կոչել, և միջի
այլոց պատրիարքը, չնայելով բոլոր թախանձանքներին,
չի թոյլ տալիս նրանց իրանց եկեղեցիներում և դպրոց-
ներում ռումանական լեզուն դորձ ածել, և մինչև ան-
գամ եկեղեցուց մերժեց մի քանի քահանաներին, որոնք
ռումաներէն էին ժամ առել: Այս ձև դորձեցակերպը
վալախները համարում են յայտնի անարդարութիւն,
մանաւանդ որ պատրիարքարանը թոյլ է տուել Սնատո-
ւիայում տեղացիներին թուրքերէն լեզուով պատարագել:

Յ. Ա. Ն.

